

Šifra kandidata:

Državni izpitni center

SPOMLADANSKI ROK

SLOVENŠČINA

Izpitna pola 1

Razčlemba neumetnostnega besedila

Sreda, 1. junij 2005 / 60 minut

*Dovoljeno dodatno gradivo in pripomočki: kandidat prinese s seboj nalivno pero ali kemični svinčnik.
Priloga z neumetnostnim besedilom je na perforiranem listu, ki ga pazljivo iztrga.
Izpitni poli je priložen ocenjevalni obrazec.*

POKLICNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila. Ne obračajte strani in ne začenjajte reševati nalog, dokler Vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite oziroma vpišite svojo šifro na označeno mesto zgoraj na tej strani in na ocenjevalni obrazec.

V tej izpitni poli je 21 nalog. Rešitve vpisujte z navadno rabo velikih in malih pisanih ali tiskanih črk v prostor, ki je za to predviden. Pri nalogah izbirnega tipa za odgovor obkrožite samo po eno črko, če v navodilu za reševanje naloge ni določeno drugače.

Pišite z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom. Naloge, pisane z navadnim svinčnikom, se točkujejo z nič (0) točkami. Pišite razločno. Nečitljive rešitve ter nejasni popravki se točkujejo z nič (0) točkami. Če se zmotite, napačno rešitev prečrtajte in napišite novo. Rešitve, vpisane s samimi velikimi črkami (verzalkami), se točkujejo z nič (0) točkami.

Pazite na slovnično in pravopisno pravilnost odgovorov.

Število točk, ki jih lahko dobite za posamezne naloge, je navedeno v izpitni poli.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti.

Želimo Vam veliko uspeha.

Ta pola ima 12 strani, od tega 2 prazni.

Priloga k izpitni poli 1**UTRINKI DEDIŠČINE****Piše in fotografira: Nataša Jager**

Čupa – plovilo slovenskih pomorskih ribičev

V nasprotju s splošnim prepričanjem ima slovensko pomorsko ribištvo večstoletno tradicijo. Z ribiško dejavnostjo so se ukvarjale generacije številnih družin iz slovenskih vasi Barkovlje, Kontovel, Križ, Nabrežina in nekaterih drugih, ki zdaj pripadajo italijanski državi. Zanimiva posebnost, ki so jo slovenski ribiči uporabljali še vse do sredine 20. stoletja, je plovilo čupa. Gre za preprost čoln, pravzaprav drevak, stesan iz enega samega velikega debla, v katerem so veslali stoje, z dolgimi vesli, oprtimi in vpetimi na prečni drog.

Drevak sicer velja za izredno staro vrsto plovila, ki so ga uporabljala različna ljudstva, bodisi na sladkih bodisi na slanih vodah. V starogrških zgodovinskih zapisih o Slovanih in njihovi trgovini z bizantinskim cesarstvom je drevak omenjen kot monoxilos (monos pomeni eden, xilos pomeni les), torej plovilo, narejeno iz enega samega kosa lesa. Vendar pa primerjava staroruskih drevakov in čup z jadranske obale pokaže razliko v načinu veslanja. Slovenski ribiči so veslali stoje, staroruski veslači pa sede ali čepe s kratkimi vesli v rokah. Čupe oziroma ladve omenjajo tudi statuti nekaterih dalmatinskih mest od 12. stoletja dalje, pod imenom zopulum pa jih najdemo v starih beneških dokumentih. Pri tesanju čup so ribiči uporabljali les hoje ali pa primorskega bora. Obe vrsti lesa namreč vsebujeta veliko drevesne smole, ki je kljubovala morski vodi in žgočemu soncu. Čupe so v dolžino merile od 5 do 7 metrov, v

širino pa le kakšnih 70 centimetrov. Bile so torej dolge in ozke ter zato izredno hitre. Ribičem je težave povzročala le slaba bočna stabilnost čup. Iznajdljivo so jo izboljšali z dolgimi vesli (tudi do šest metrov), oprtimi v prečni drog.

Na novo stesana čupa, ki jo hranijo v slovenskem jadralskem klubu Čupa v Sosljanskem zalivu.

Da so se čupe tako dolgo ohranile na tem delu Jadrana, gre zasluga predvsem oblikovanosti obale, ki se strmo spušča h gladini morja in je skoraj povsem brez širokih plaž in naravnih zalivov, ki bi plovilom ponudili zavetje. Ribiči so morali tako po vsaki plovbi čupe vleči visoko na kamniti prod, česar dna lahkih bark ne bi zdržala. Čupe so tesali še vse do konca 19. stoletja, v uporabi pa so bile celo še med drugo svetovno vojno. Ko so zgradili manjša ribiška pristanišča, so čupe postopoma izrinila modernejša plovila. Zadnjo čupo, ki je bila še v uporabi, so leta 1947 odpeljali v Slovenski etnografski muzej v Ljubljani, edino na novo iztesano čupo pa hranijo v slovenskem jadralskem klubu Čupa v Sosljanskem zalivu.

(Prirejeno po reviji Svet in ljudje, julij–avgust 2003.)

PRAZNA STRAN

Pozorno preberite izhodiščno besedilo in rešite naloge.

1. Obkrožite DA, če je trditev v skladu z izhodiščnim besedilom, ali NE, če ni.

Izhodiščno besedilo je namenjeno bralcem revije Čupa.	DA	NE
Nataša Jager je avtorica tako besednega kot nebesednega dela izhodiščnega besedila.	DA	NE
Izhodiščno besedilo ima podnaslov.	DA	NE
Desno spodaj je navedeno, kje in kdaj je bilo besedilo objavljeno.	DA	NE

(2)

2. S katerim namenom je nastalo izhodiščno besedilo?

Sporočevalka je tvorila besedilo,

- a) da bi bralce pozvala k ohranjanju čup.
- b) da bi pri bralcih vzbudila občutek obžalovanja zaradi opustitve čup pri ribolovu.
- c) da bi bralcem svetovala, katere vrste lesa so najprimernejše za izdelovanje čolnov.
- č) da bi bralcem predstavila staro slovensko ribiško plovilo.
- d) da bi od bralcev izvedela, koliko čup ima sesljanski jadranski klub.

(1)

3. Obkrožite DA, če trditev ustreza vsebini izhodiščnega besedila, ali NE, če ji ne ustreza.

Čupa je preprosto ribiško plovilo, narejeno iz enega kosa lesa.	DA	NE
Čupe so tesali še vse do konca druge svetovne vojne.	DA	NE
Slovenski ribiči so veslali sede ali čepe s kratkimi vesli v rokah.	DA	NE
Severni del jadranske obale ima široke plaže in naravne zalive, ki ponujajo plovilom zavetje.	DA	NE
Čupe so bile izredno hitre, saj so bile dolge in ozke.	DA	NE
Zadnjo čupo, ki so jo uporabljali še v prvi polovici 20. stoletja, hranijo v Slovenskem etnografskem muzeju v Ljubljani.	DA	NE

(3)

4. Primerjajte staroruske drevake in jadranske čupe, predstavljene v 2. odstavku, ter navedite po eno podobnost in razliko.

Podobnost	Razlika

(2)

5. Avtorica v 2. odstavku besedila navaja tudi druga imena za čupo oziroma drevak.

A Izpišite eno izmed imen in navedite, v katerih virih je bilo omenjeno.

_____

B Pomen enega izmed tujih poimenovanj je razložen s slovenskimi izrazi. Izpišite razlago imena.

_____

C Katera izmed navedenih vlog besedila je poudarjena v tem odstavku?

- a) Metajezikovna.
- b) Govornostikovna.
- c) Lepotna.

(3)

6. Ponovno preberite 3. odstavek izhodiščnega besedila in rešite naloge.

A V preglednico napišite navedene podatke o čupi.

Širina	
Dolžina	
Surovina	
Pomanjkljivost	

B Kateri način razvijanja teme prevladuje v tem odstavku?

_____

C Ugotovite, v kateri časovni obliki je večina glagolov v 3. odstavku, in v povedi utemeljite rabo te oblike.

- Časovna oblika glagolov: _____

- Utemeljitev rabe

_____

_____

(6)

7. Dopolnite naslednje povedi tako, da poimenujete vrsto izhodiščnega besedila glede na različne dejavnike sporočanja.

Izhodiščno besedilo je glede na prenosnik prvotno _____. Ker avtorica ne izraža svojega stališča do čupe in se v izhodiščnem besedilu ne razodeva, je besedilo _____. Naslovnik se na izhodiščno besedilo besedno ne odziva, zato je izhodiščno besedilo _____. Namenjeno je širši javnosti, saj je bilo objavljeno v množičnem občilu; spada torej med _____ besedila.

(2)

8. Poimenujte besedilno vrsto.

Predmetnost je v izhodiščnem besedilu predstavljena manj natančno, nazorneje in na vsem razumljiv način, zato ga imenujemo _____.

(1)

9. V izhodiščnem besedilu je nekaj definicij. Poiščite eno in njene dele napišite na ustrezna mesta v preglednico.

Pojem	Nadpomenka	Opis

(2)

10. Preberite slovarski sestavek in rešite nalogo. Obkrožite DA ali NE ter svojo odločitev utemeljite v povedi.

čupa -e ž (ū) nar. primorsko, nekdanj *preprost ribiški čoln iz enega debla*: v spomin na deda jim je ostala njegova čupa

Beseda čupa je slogovno zaznamovana.

DA NE

Utemeljitev: _____

(3)

11. Besedam *čupa*, *drevak*, *čoln*, *barka* pripišite nadpomenko, uporabljeno v izhodiščnem besedilu.

_____

(1)

12. S katerima besedama iz desnega stolpca bi lahko v 1. odstavku izhodiščnega besedila nadomestili besedi *tradicija* in *generacija*? Napišite ju na ustrezni mesti.

tradicija — _____

generacija — _____

doba
rod
potomec
vrednota
običaj
čas
izročilo
navada

(1)

13. Smiselno dopolnite preglednico tako, da samostalnike/samostalniško besedno zvezo iz levega stolpca postavite v ustrezen sklon s predlogom.

	KAM?	OD KOD?
Kras		
Sesljanski zaliv		
Jadran		
Benetke		

(2)

14. Zanikajte naslednje povedi in jih napišite.

Nekoč so pri tesanju čup lahko uporabljali les brez drevesne smole.

Zadnjo čupo hranijo v Pomorskem muzeju Sergeja Mašere Piran.

Danes morajo ribiči po vsaki plovbi vleči čolne na kamniti prod.

---

(4)

15. Napišite, koliko stavkov je v prvi povedi zadnjega odstavka (*Da so se čupe ...*). Iz te povedi izpišite glavni stavek.

Število stavkov: _____

Izpis glavnega stavka: _____

(2)

16. S podčrtovanjem določite stavčne člene in njihove dele v naslednjem stavku.

Težave jim je povzročala slaba bočna stabilnost čup.

(3)

17. Smiselno povežite spodnji enostavčni povedi v dvostavčno poved.

Za tesanje plovil je primeren les primorskega bora. Vsebuje veliko drevesne smole.

A Podredje z vzročnim odvisnikom: _____

B Podredje s prilastkovim odvisnikom: _____

C Posledično priredje: _____

---

(4)

18. Iz spodnjih besednih zvez tvorite enobesedna poimenovanja.

prebivalec Benetk _____

italijanski jezik _____

prebivalka Trsta _____

(2)

19. Poimenujte ločilo, ki je uporabljeno v naslovu izhodiščnega besedila.

_____

(1)

20. V spodnjih povedih so nekatere besede napačno zapisane skupaj ali narazen. Takih primerov je pet. Napačne zapise prečrtajte in nad njimi besede zapišite pravilno.

Čupe so tesali iz šest metrskih debel.

Široke so bile približno 70cm, zato nebi mogli reči, da so bile stabilne.

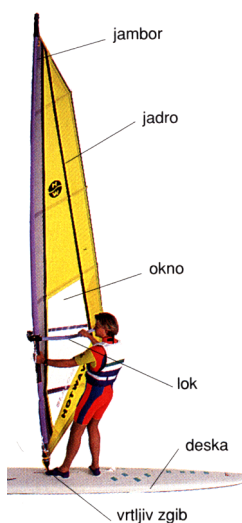
Staro slovenski ribiči so veslali z dolgimi vesli.

Ob sto letnici jadralnega kluba Čupa so priredili veslaško regato s starimi čolni.

(3)

21. Napišite **predstavitev jadralne deske**. Pomagajte si z risbo in navedenimi izrazi. Manjkajoče podatke o namembnosti, uporabi in drugih značilnostih (višini, dolžini, širini, materialu ...) si izmislite sami.

(12)

PRAZNA STRAN